

Lekcja II

I.3.5)

I.3.4)

I.3.6)

Język
narodowy

```
graph TD; A[Język narodowy] --- B[Dialekty]; A --- C[Profesjolekty]; A --- D[Socjolekty]
```

Dialekty

Profesjolekty

Socjolekty

Odmiany terytorialne - dialekty

DIALEKT

Odmiana języka narodowego, wyróżniająca się:

- Charakterystyczną wymowa głosek;
- Specyficznym słownictwem;
- Innymi cechami gramatycznymi języka.

W polszczyźnie wyróżniamy 5 dialektów:

- mazowiecki
- małopolski
- wielkopolski
- śląski
- kaszubski

Odmiany terytorialne zanikają pod wpływem powszechnej edukacji i środków masowego przekazu

Dialekt małopolski:

1. Występuje mazurzenie [coło, zaba, syja zamiast czoło, żaba, szyja].
2. Przejście *ch* w *k* na końcu wyrazu [byłek, robitek].
3. Udźwięcznienie spółgłoski przed wyrazem z samogłoską [brad Ani, nurd Nysy].
4. Formy typu: mietła, bierę, niesła.
5. Uproszczenia: czy [trzy].

Dialekt mazowiecki:

1. Występuje mazurzenie.
2. Na początku wyrazu *ja-* i *ra-* wymawiana jest jako *je-* i *re-* [jepko, reno – jabłko, rano].
3. Wymowa typu *Genek, kedy* zamiast *Gienek, kiedy* (brak zmiękczenia).
4. Końcówka *–ami* brzmi jak *–amy* (nogamy).

REGIONALIZM:

Wyraz lub inna cecha językowa niemająca zasięgu ogólnopolskiego, pojawiająca się także w języku ludzi posługujących się literacką odmianą polszczyzny.

Kartofle – ziemniaki – pyry - grule

Napoleonka – kremówka

Chaber – bławatek – modrak

Sklep – piwnica

Sznytka – kromka

Sznurowadło – sznurówka

Kurki – liszki

Grysik – kasza manna

Okrasa – omasta

Jarzyna – włoszczyzna

Podwórze – pole

SOCJOLEKT

Odmiana języka narodowego, używana w grupie ludzi połączonych jakimś rodzajem więzi społecznej.

Zwana czasem gwarami środowiskowymi, żargonem, slangiem.

PO CO TWORZY SIĘ GWARA ŚRODOWISKOWA?

1. Ułatwia porozumiewanie się członków grupy.
2. Potwierdza przynależność do danego środowiska.
3. Pozwala na wyrażenie emocjonalnego stosunku do rzeczywistości.
4. Zakłada klauzulę tajności komunikatu.

KTO TWORZY GWARY ŚRODOWISKOWE?

1. Osoby znajdujące się w szczególnej sytuacji społecznej [uczniowie, studenci, więźniowie].
2. Osoby związane wspólnymi zainteresowaniami [brydżyści, wędkarze, taternicy, myśliwi].
3. Osoby tworzące nowe formy społecznej więzi [członkowie ugrupowań masońskich, członkowie sekt, fani gwiazd kultury popularnej lub subkultury].
4. Użytkownicy Internetu.

PROFESJOLEKT

Język grupy zawodowej. Odmiana socjolektu.

Cechy profesjolektu: specyficzna terminologia – profesjonalizmy; dominująca funkcja informatywna; słownictwo oceniające i często ekspresywne.

GRUPY ZAWODOWE TWORZĄCE PROFESJOLEKTY:

- lekarze, nauczyciele, prawnicy, dziennikarze;
- grupy zawodów związane z określoną branżą, np. budowlaną;
- naukowcy;
- pracownicy korporacji;

CECHY JĘZYKA I KULTURY DOLNOŚLĄSKIEJ

1. Jest to obszar dialektów mieszanych ze względu na historyczne wydarzenia z okresu rozbicia dzielnicowego i wysiedlenia rdzennej ludności po II wojnie światowej.
2. Rdzenne odmiany polsko – śląsko – czeskich dialektów zanikły ok. XVII wieku.
3. Odmiany gwarowe Dolnego Śląska zaliczane były do dialektu śląskiego.
4. Pod koniec XIX wieku wskutek intensywnej germanizacji zaznaczyły się silne wpływy języka niemieckiego na język rdzennie polskiej ludności.
5. Wysiedlenia ludności rdzennej i osiedlanie się napływowej z okolic Lwowa spowodowało zmiany w języku polskim pod wpływem właściwych tej ludności zjawisk językowych.
6. Gros ludności zamieszkującej Dolny Śląsk mówi obecnie językiem literackim.

stylizacja

dialektyzacja

archaizacja

kolokwializacja

DIALEKTYZACJA

Celowe wprowadzenie do wypowiedzi cech dialektu ludowego.

Przykłady literackie:

St. Wyspiański – „Wesele”

Wł. St. Reymont – „Chłopi”

B. Prus – „Lalka”

W. Gombrowicz – „Ferdydurke”

Z. Nałkowska – „Granica”

CELE DIALEKTYZACJI:

1. Podkreślenie wiejskiego pochodzenia bohatera.
2. Przybliżenie sposobu porozumiewania się i myślenia mieszkańców wsi.
3. Wywołanie efektu komicznego.
4. Przedstawienie wsi i jej mieszkańców techniką realistyczną.

ARCHAIZACJA

Celowe użycie w wypowiedzi elementów języka dawnego.

Przykłady literackie:

H. Sienkiewicz – „Krzyżacy”, „Potop”

W. Gombrowicz – „Ferdydurke”

CELE ARCHAIZACJI:

1. Przybliżenie realiów minionych epok.
2. Nadanie tekstowi uroczystego charakteru.
3. Nadanie tekstowi charakteru komicznego.

KOLOKWIALIZACJA

Celowe nadanie wypowiedzi cech mowy potocznej.

Przykłady literackie:

B. Prus – „Lalka”

W. Gombrowicz – „Ferdydurke”

M. Białoszewski – „Pamiętnik z powstania warszawskiego”

D. Masłowska – „Wojna polsko – ruska pod flagą biało-czerwoną”.

CELE KOLOKWIALIZACJI:

1. Przybliżenie realiów codzienności.
2. Realistyczne przedstawienie sposobu mówienia i myślenia bohaterów.
3. Umieszczenie bohaterów w konkretnym środowisku.
4. Wprowadzenie do tekstu elementów komicznych.